

נייר עמדה

הצעת חוק הגנת הצרכן (תיקון – ביטול עסקה ברוכלות ועסקת מכר מרחוק), התשע"ה-2015

מבוא

על פי החוק הקיים היום, בעסקת מכר מרחוק, העוסק חייב לשלוח לצרכן בתום עריכת העסקה מסמך גילוי נאות, הכולל פרטים לגבי סוג העסקה שנעשתה, השירות העיקרי ומועדיו, הדרכים לביטול העסקה ועוד. עוד קובע החוק שהצרכן רשאי לבטל את העסקה בתוך 14 ימים מיום עריכתה או מיום קבלת המסמך האמור לעיל, בלי שיצטרך לשאת בעלויות הביטול.

אולם לקטין או קשיש או מי שהוא בעלי מוגבלות נפשית, 14 ימים אין בהם כדי לאפשר בדיקת העסקה על ידי בן משפחתו או אפוטרופוס אחר שלו, והצעת החוק באה להגדיל את הזמן שרשאי בן המשפחה או האפוטרופוס לבטל את העסקה בלא לשאת בעלויות הביטול.

מבט יהודי

- 1. הגבלת יכולת הקניין בהתאם לרמת ההבנה של הקונה:** החוק מניח שעסקת מכר מרחוק היא עסקה מורכבת יותר מעסקה פנים אל פנים ודורשת הבנה טובה יותר של מהות העסקה מבעסקה רגילה. גם בהלכה אנו מוצאים דרגות בגמירות דעת הנדרשות לביצוע עסקאות על פי מידת מורכבותן.¹
- 2. הגבלת יכולת הקניין של אזרחים ותיקים:** על פי ההלכה, הקטן מוגבל ביכולתו להבין את מהותו של הקניין, והוא הדין במי שהם בעלי מוגבלות נפשית. אולם ביחס לאזרחים ותיקים רגילים, שאין בהם דבר חריג פרט לגילם, נראה שאין לתת להם מעמד מיוחד בהקשר לביטול עסקה. אדרבה, היהדות גורסת כי "בְּיִשְׁרָיִם חֻקָּמָה, וְאֶרֶץ זָמִים תְּבוּנָה" (איוב יב, יב). מאידך, יש להניח שהמבוגרים, שאינם מכירים את דרכי הקנייה במרשתת (אינטרנט), יכולים להיכשל בה יותר. על כן, מוצע לקבוע גיל גבוה מגיל הפרישה או קריטריון חלופי, כך שמצד אחד, לא כל אזרח ותיק יהיה בגדר מוגבל נפשית לעניין החוק, ומצד שני מבוגרים המתקשים בשימוש במרשתת יזכו להגנת יתר.
- 3. מתן פרק זמן סביר לביטול עסקה:** ההלכה מאפשרת לבטל עסקה אם נפל פגם במקח או של מחיר שונה מן המחיר המקובל. במקרים אלו, מצינו שנתנו חכמים לשני הצדדים פרק זמן לבחון את כדאיות העסקה. פרק זמן זה אינו אחיד, אלא תלוי ביכולת לברר את כדאיות העסקה. על כן, גם ביחס לעסקת מכר ברוכלות, צריך לתת זמן סביר המאפשר לאפוטרופוס לבטל את העסקה, אם נעשתה על ידי מי שאינו מבין את מהותה בדיוק.²

לסיכום: רבני "צהר" תומכים בהצעת החוק המאפשרת להגדיל את משך הזמן לבחינת שיקול הדעת של הקונה במצבים המתוארים בהצעת החוק. יחד עם זאת, אזרחים ותיקים שאין להם בעיה שכלית או נפשית אחרת אין להחריג אותם מכל אזרח בוגר אחר.

¹ כך למשל מצינו שכל מי שהגיע לגיל מצוות רשאי לקנות ולמכור קרקעות, אך אסור לו רשות למכור קרקע שירש מאבותיו אלא עם הגיע לגיל עשרים, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם" (שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רלה, סעיף ט).

גם ביחס ליכולת הקניין של הקטן, הדבר תלוי בשאלה עד כמה הוא מבין בטיב משא ומתן (שם סעיף א). בהחלט אפשר לומר שיש מקום להבדיל בין סוגי עסקאות, כשלעיתים נדרשת יותר הבנה בטיב משא ומתן.

² שיעור הזמן שניתן לקונה באונאת ממון הוא "כדי שיראה לתגר או לקרובו". כלומר, נותנים לקונה זמן סביר כדי שיוכל להתייעץ עם מכריו ולבדוק אם הסכום ששילם סביר. המוכר מקבל יותר זמן, משום שהחפץ אינו נמצא תחת ידו, שהרי מכר אותו. ואם מדובר בחפץ סטנדרטי, דינו של המוכר כדינו של הקונה (שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רכז, סעיפים ז-ח). נמצא שיש לתת פרק זמן סביר המתאים לכל אחד מהצדדים לעסקה על פי יכולותיו.

יש לציין שמבחינה הלכתית, ביטול עסקה שנעשתה מרחוק דומה יותר לביטול מקח בטענת מום במקח מלביטול באונאת ממון. בביטול מחמת מום במקח, רשאי הלוקח לבטל את המקח גם לאחר כמה שנים, כל זמן שלא השתמש במקח (פתחי חושן גנבה ואונאה, פרק יג, סעיף ז). וגם שם מצינו שאם לא היה אפשר לבטל את המקח מחמת המום, גם אם נשתמש בו הקונה, לא איבד הקונה את זכותו לבטל את המקח (ראה למשל נתיבות המשפט, סימן רלב, ביאורים, סק"א; פתחי חושן, שם, הערה ט; חשוקי חמד, בבא בתרא פ. לעניין מי שקנה מחזור וגילה בחג שחסרים בו דפים). אם כן, גם בביטול עסקה מחמת מום, יש להתחשב בנסיבות.

על כן, כיוון שהחוק מאפשר ממילא לבטל מקח בעסקה מרחוק בפרק זמן מסוים, יש בהחלט מקום לומר שאם מדובר במי שאינו מסוגל להבין לחלוטין את תנאי העסקה שהוא עושה ויש לו אפוטרופוס המפקח על מעשיו, יש לתת לאפוטרופוס יותר זמן מלאדם רגיל.